

Пастушенко Сергій 

доктор технічних наук, професор,
професор кафедри прикладної механіки та технічного сервісу,
ВСП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»
м. Бережани, Тернопільська область, Україна

52701hi@gmail.com

Пастушенко Дмитро,

старший продюсер
Team from Earth LLC,
м. Лімасол, Кіпр

dmitriy.pastushenko@teamfromearth.com

ОБДАРОВАНА ОСОБИСТІСТЬ VS ЛІДЕР

Анотація. Представлений матеріал дослідження побудовано на огляді та аналізі теоретичних і практичних аспектів показових якостей дару лідерства. Запропоновано дев'ять індикативних рис феномену якісного лідерства.

Ключові слова: лідер, обдарованість, цінність, якість, мудрість, радість.

Annotation. The article is based on a review and analysis of theoretical and practical aspects of leadership qualities. It presents nine main traits that describe effective and meaningful leadership.

Key words: leader, talent, value, quality, wisdom, joy.

Вступ. Кризи теперішнього часу створюють величезні адаптивні виклики для наших сімей, організацій, громад та суспільств. Потреба в лідерстві, яке може мобілізувати людей на подолання цих викликів та покращення життя, є критично важливою.

Сучасний аналіз стану розвитку громадянського суспільства в Україні [1] відкриває картини зменшення рівня довіри до соціальних та політичних інститутів, уповільнення активності організацій громадянського суспільства стосовно задоволення потреб різних цільових аудиторій, упровадження ініціатив, соціально-гуманітарних проєктів. На фоні цього, стає зрозумілим, що взаємозалежність усіх людських систем неминуча, а виклик більш ефективної людської взаємодії та більш творчого вирішення проблем є суттєвим. Потреба в більш динамічній першості сьогодні має вирішальне значення для успіху та розвитку нашого людського існування.

Криза лідерства в Україні, «туманність» концепції лідерства ініціюють продовження процесу обговорення освітянами, бізнесменами та іншими громадянами критеріїв сильного лідерства та шляхів розвитку хороших лідерів.

Дослідження суспільства міжнародного рівня [2] також підтверджують, що одним з найбільш глобальних викликів, є криза довіри до інститутів влади й потреба у відповідальному лідерстві. Отже, ця проблематика є універсальною та спільною для багатьох країн.

Наріжним каменем фундаментальної лідерської якості кілька тисячоліть тому було визначено служіння іншим людям. На цьому наголосив Ісус Христос [3], роз'яснюючи Своїм учням, майбутнім апостолам, в їхньому змаганні, хто з них є найголовнішим. Він підкреслив, що справжнє лідерство полягає в служінні іншим, і той, хто є «найменшим», буде «найбільшим». Інакше кажучи, Ісус навчав їх лідерству через служіння, необхідність будувати надійну основу для дій, яка допоможе людям навколо лідера відчувати себе повноцінними і рухатися в загальному напрямку, незважаючи на невпевненість чи страх, відчувати себе натхненними та сповненими сил у важкі часи.

Якщо ми, як суспільство, прагнемо бути більш проактивними у наших зусиллях щодо вирішення проблем і дилем сьогодні, необхідно дивитися на це більш далекоглядно, працюючи над довгостроковими цілями справи. Слід приділяти серйознішу увагу розвитку лідерських якостей та творити більш цілеспрямовані зусилля для виховання здібних молодих лідерів.

Лідерство залишається однією з головних категорій обдарованості у багатьох сферах держави: бізнесі [4], освіті [5], політиці [6], однак особливо у відборі кандидатів на керівні посади державної служби України [7]. Тим не менш, попит у збільшенні досліджень та дій щодо лідерства є конче важливим.

Держава не має єдиного офіційного визначення лідерства, однак, загалом, лідерство – це здатність впливати на людей навколо, ведучи їх до спільних цілей добровільно та на основі особистого авторитету й харизми, на відміну від формальної влади керівника. Ефективне лідерство включає доброчесність, навички комунікації, вміння надихати інших, приймати рішення та делегувати повноваження, турботу спрямовану на служіння людям, а не особистій вигоді. Щодо цікавих з нашого погляду визначень феномену лідерства, слід відзначити описання, яке йому дали Lee Barr, Norma Barr у книзі «Рівняння лідерства»: «Лідер бачить (уявляє) образ, повідомляє про його можливості, вірить у його досягнення, надихає інших робити все можливе, мотивує інших бажати належати до спільної групи, розвиває та спонукує людей, а також демонструє впевненість у переможному досягненні візії» [8, р.21].

Ключова відмінність обдарованої особистості і лідера полягає в тому, що перша, це особа з надзвичайними здібностями та талантами, яка має високий рівень інтелекту, креативності та іншого потенціалу і може бути лідером, але не обов'язково ним є. Тоді як лідер – це той, хто веде за собою команду, через довіру та спільні цінності, впливаючи на неї через натхнення, харизму та особисті якості, а не лише формальні повноваження.

Початкова концепція лідерства як риси характеру базувалася на припущенні, що лідери володіють універсальними характеристиками, які роблять їх лідерами. Ці характеристики вважалися фіксованими, вродженими та такими які застосовувалися в усіх ситуаціях. Наприклад, «Теорія великої людини», яку популяризував у позаминулому сторіччі Francis Galton [9], представляє цю ідею. Зараз визнається, що багато ситуаційних елементів, таких як: характер завдання, знання завдання, мотивація послідовників, наявність

людських та матеріальних ресурсів, якості лідерів та якість відносин між лідером та послідовниками впливають на появу лідерства.

«Теорія ситуативного лідерства» надихнула на подальший аналіз взаємозв'язку між поведінкою лідера, задоволеністю послідовників та їхньою продуктивністю, а також становищем з досвідом лідерства. А низка проведених досліджень підтверджує ідею про те, що ефективність лідерства сильно залежить від взаємозв'язку між характеристиками особистості лідера та вимогами конкретних ситуацій [10].

Протягом останніх десятиліть спостерігається інтерес до «транзакційних та трансформаційних теорій лідерства», основна відмінність між якими полягає в процесі, за допомогою якого лідер, як вважається, мотивує послідовників. Наприклад, транзакційні лідери може заохочувати підвищення продуктивності, пропонуючи план оплати праці за заслугами. На противагу їм, трансформаційні лідери надихають на результати, що перевищують звичайні очікування, оскільки вони створюють відчуття місії та заохочують нові способи мислення [11].

Поточний аналіз досліджень у галузі лідерства показує, що більшість робіт стосується дорослих лідерів. Але останнім часом, збільшується кількість досліджень, зосереджених на молодіжному лідерстві, наприклад, що може свідчити про визнання суспільством необхідності приділяти більше уваги ранньому розвитку лідерського потенціалу [12].

Існує багато паралелей між критеріями, якими послуговуються щодо визначення ефективного лідера та характеристиками для опису обдарованої особистості. І ті й інші є вербальними, соціально чутливими, далекоглядними, здатними вирішувати проблеми, критично мислити, а також креативними, ініціативними, відповідальними та гнучкими. Хоча попит у більш ефективних лідерах є очевидним, утім й обдаровані особи зазвичай мають характеристики, необхідні для того, щоб стати ефективними лідерами, хоча розвиток лідерських навичок у обдарованої молоді часто ними нехтується. Порівняно з обдарованими лідерами, яких можна оцінити як далекоглядних служителів, їх

візаві, здається, можна назвати лідерами організацій. Водночас значна частина досліджень лідерства та обдарованості свідчить про позитивний зв'язок між цими двома поняттями [13].

Як довели проведені дослідження, психологічний тип лідера може бути добрим предиктором стилю лідерства та поведінки. Він стосується психології лідера, включаючи його риси особистості, емоційний інтелект та мотивацію, які впливають на прийняття ним рішень, стиль міжособистісного спілкування та ефективність. Хоча єдиного «типу» не існує, різні моделі досліджують, як фактори особистості, такі як риси «Великої п'ятірки» [14] або виміри зібрані за допомогою індикатора типу Майерса-Бріггса [15], сприяють стилям лідерства, таким як трансформаційне, коучингове або лідерство-служіння.

З усіх вимірів обдарованості, викладених у різних дослідженнях, лідерство є найбільшим з недоглянутих напрямів. Хоча всі стейкхолдери, сприймають здібну молодь як майбутніх лідерів на місцевому, регіональному, державному та міжнародному рівнях, сьогодні ще вкрай мало робиться для того, щоб належним чином відібрати, ідентифікувати та навчити цю молодь справжнім лідерським якостям. Свідченням цього є навчальні плани ЗВО щодо підготовки фахівців по багатьох освітніх програмах. Саме освітні інституції повинні відігравати провідну роль у розвитку молодіжного лідерства та формувати у особистості не лише академічні знання, а й лідерські компетентності через практику командної взаємодії, волонтерства та соціальні ініціативи.

Актуальність дослідження обумовлена тим, що побудова післявоєнної України потребує поглиблення знань щодо специфіки розвитку і набору лідерських якостей тих, кому достається основний тягар цієї роботи.

Метою дослідження є окреслення природних і набутих рис формування лідерських якостей обдарованої особистості та напрямів їх застосування з урахуванням сучасних викликів і напрацювань із проблематики лідерства.

Результати дослідження. Аналіз лідерських якостей визначених багатьма дослідженнями, у тому числі означеними вище, здійснювався у спосіб, коли ми прагнули об'єднати окремі елементи знань в єдине, більш повне та

взаємопов'язане ціле, для досягнення, більш ґрунтового результату, щоби просвітлити цілісну картину явища лідерства. Це дозволило помітити *певні речі про обдарованих лідерів*.

1. Передусім, вони мають вражаючу базу знань у різних сферах, таких як гуманітарна (наприклад, історія, філософія, література), наукова (включно з природничими та точними науками), психологічна (особливо психологія особистості та управління) [16], оскільки це дозволяє лідеру комплексно розуміти світ, людей та ефективно приймати рішення в різних ситуаціях.

Задля цього вони навчаються протягом усього життя з майже невгамовною жагою до набуття знань, які вони бажають застосувати до різних обставини.

2. Вони зосереджені на розумінні власних емоцій, думок, мотивів, цінностей, якостей, сильних та слабких сторін; знають свою історію та дуже певно усвідомлюють траєкторію, яку пройшли у житті. Їхні історії є свідченням подолання труднощів, дорослішання та здобутків. Їхнє минуле стає джерелом ідентичності, гідності та мотивації завжди навчатися та осмислювати досвід.

3. Вони застосовують свою мудрість до власного зростання та зростання своєї спільноти, яка є не лише командою для реалізації задач, а й середовищем для розвитку оточення, зростання їхньої зацікавленості та емоційного зв'язку.

Звідки постає мудрість? «Книга Йова» [17] говорить: «Мудрість приходить з роками, розуміння дають дні прожити. І сила, й мудрість – все Йому належить». У християнстві [18, с. 80] мудрість – є одним з дарів Святого Духа, а лідер, харизматична особа наділена цим особливим даром. Але крім такого, є й інші аспекти які характеризують цей дар, а їх спільне застосування, як засобу ідентифікації, відкриває поле бачення, осягнення та розуміння в системі комплексу аспектів, що роблять його складним для пізнання об'єктом.

4. Вони усвідомлюють минуле і сьогодення, залишаючись зосередженими на майбутньому. Ці обдаровані лідери здаються передбачливими, тому що вони уважно спостерігають за сьогоденням і бачать тенденції та передбачають зміни. Вони мають намір визначити, як позиціонувати свої установи для роботи з тим, що відомо і невідомо. Їм немає на кого перекладати провину за помилкові дії.

5. Вони допитливі шукачі, завжди досліджують нові ідеї для стимулювання інновацій, зростання та кращого прийняття рішень. Вони прагнуть відкритості до визнання того, чого вони не знають і працюють над майстерністю, розуміючи, що досконалість неосяжна. Обдаровані лідери захоплені тим, що вони роблять, а їхня любов до такої роботи заразлива у тому сенсі, що провокує інших бути відданими змінам і призводить до постійного вдосконалення.

6. Вони відчують радість від того, що інші навчаються та перевершують їх досягаючи вершин. Вони відзначають успіхи та вкладають час і ресурси в наступні покоління лідерів. Прикладом набуття такої лідерської якості є «Міжнародний день щирої радості за досягнення інших» (International Firgun Day), який відзначається щорічно 17 липня з 2014 року. На такому ж підході наголошує І. Д. Бех: «Вплив видатної особистості на вихованця виявиться значним, якщо він буде захоплюватися нею, любити її, радіти їй» [19, с. 108].

7. Вони завзяті читачі у своєму русі в майбутнє, відвідуючи радше аудіо, ніж звичайні бібліотеки, багато хто з них є в книжкових клубах або дискусійних групах. Вони цінують різні точки зору, які привносять інші, і радіють тому, що їхнє сприйняття шанобливо оскаржується, створюючи інклюзивне середовище, де кожна особа може вільно ділитися своїми ідеями, та критично оцінювати інформацію з різних джерел. Такий підхід дозволяє уникнути упередженості.

8. Вони дисципліновані у своїй роботі та знають, що практика є важливою для “відшліфовування” їхніх дарів і результативного їх використання, тобто природний оратор повинен працювати над виступом, якщо він хоче бути чудовим промовцем. Практична діяльність перетворює узагальнені прагнення у визначений план. Старанні, системні і віддані обраним цінностям, доводячи розпочату роботу до завершення та одержання практичного результату.

9. Обдаровані лідери знають себе як ключові елементи результативності, тих, хто створює сприятливу атмосферу для співпраці та продуктивності. Вони рефлексивні і, як наслідок, пильні щодо себе, своєї мотивації та поведінки. Таке самосприйняття дає їм: *впевненість*, що формується завдяки знанню особистих сильних і слабких сторін та дозволяє стримано сприймати як схвалення, так і

критику; усвідомлення власних емоцій та станів, що посилює здатність краще розуміти себе, та допомагає глибше розуміти почуття інших людей (*емпатія*).

Обдаровані лідери своїм буттям і діяльністю викликають дари інших на благо всіх, тому люди будуть радше прибічниками справжніх, а не надмірно «правильних» лідерів.

Висновки. Дослідивши окремі, на нашу думку найбільш впливові, потенційні аспекти лідерських якостей обдарованої особистості та напрями їх застосування з урахуванням сучасних викликів нашої держави і напрацювань із проблематики лідерства, запропоновано дев'ять критеріальних характеристик явища якісного лідерства. Вважаємо наступними перспективними кроками: проведення подальшого, більш глибокого опрацювання теоретичних і прикладних даних кожної з характеристик, з метою отримання обґрунтованих результатів, формулювання висновків і рекомендацій щодо досліджуваної проблеми; розробку плану та створення умов, щодо проведення асоціативного експерименту, що уможливило б подальший факторний аналіз розвитку якостей лідерів-здобувачів вищої освіти. Адже коли лідер стає кращим, то виграють усі.

Список використаних джерел

1. Стан розвитку громадянського суспільства в Україні у 2023-2024 роках : аналітична доповідь; за ред. В. Потапенка та ін. Київ : НІСД, 2024. 47 с. <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2024.15>.
2. 2025 Edelman Trust Barometer. URL: <https://www.edelman.com/trust/2025/trust-barometer> (дата звернення: 28.10.2025).
3. Українська Біблія. Переклад Огієнко 1962 р. Євангеліє від Луки 22:24-27 URL: <http://bible.ubf.org.ua/ukr/?scr=Від+Луки.22> (дата звернення: 28.10.2025).
4. Гребешкова О.М., Малярчук О.Г., Кубарева І.В. Лідерство та партнерство в бізнесі: практикум. Київ : КНЕУ, 2021. 327с.
5. Початок реалізації сертифікатної програми «Освітнє лідерство в турбулентні часи» : новини. URL: <https://karazin.ua/news/pochatok-realizatsii-sertyfikatnoi-prohramy-laquo-osvitnie> (дата звернення: 28.10.2025).

6. Яремчишин М. Політичне лідерство через призму психологічної відповідальності політика. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія*. Київ, 2024. №1(19). С. 78–81.

7. Ємельянов В. М. Удосконалення механізмів відбору кандидатів на керівні посади державної служби України з урахуванням лідерських компетентностей. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 11. <https://doi.org/10.32702/2307-2156-2020.11.7>.

8. Barr, L., & Barr, N. The Leadership Equation: Leadership, Management, and the Myers-Briggs : Balancing Style. Austin, TX: Eakin Press. 1989. 187 p.

9. Galton F. Hereditary genius: An inquiry into its laws and consequences. London: Macmillan, 1869. URL: <https://galton.org/books/hereditary-genius/text/pdf/galton-1869-genius-v3.pdf> (дата звернення: 28.10.2025).

10. Скібіцька Л. І. Лідерство та стиль роботи менеджера: навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 192 с. URL: <https://library.nusta.edu.ua/depositary/Оцифровані%20документи/ЛІДЕРСТВО%20ТА%20СТИЛІ%20РОБОТИ%20МЕНЕДЖЕРА.pdf> (дата звернення: 28.10.2025).

11. Каламан О. Б., Пурцхванідзе О. В. Трансформаційне лідерство: оптимальний стиль роботи команди в публічній сфері. *Інвестиції: Практика та досвід*. 2021. №1. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/1_2021.pdf (дата звернення: 28.10.2025).

12. Лаврентьева О.О., Крупський О.П. Моделі розвитку лідерських якостей учнівської молоді: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Alfred Nobel University Journal of Pedagogy and Psychology*. 2023. № 2 (26). С. 134-148. URL: <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2023/2/15-.pdf> (дата звернення: 28.10.2025).

13. Muda T. E. , Kamaluddin M. R. Emotional Intelligence, Leadership, and Personality Types of Gifted and Talented Students: An Activity-Based Approach to Developing Positive Character Traits. *Journal of Information Systems Engineering and Management*. 2025. Vol. 10, № 28s. URL: <https://jisem-journal.com/index.php/journal/article/view/4404/2029> (дата звернення: 28.10.2025).

14. Чайка Р. М. Особистісні риси «Велика п'ятірка» та їхні варіації стосовно спеціальностей в ІТ-індустрії. *Організаційна психологія. Економічна психологія*. 2024. № 33(3-4), С.160-170. <https://doi.org/10.31108/2.2024.3.33.14>.
15. Myers & Briggs. Foundation. URL: <https://www.myersbriggs.org/my-mbti-personality-type/take-the-mbti-instrument> (дата звернення: 28.10.2025).
16. Булінін В. Суть поняття ідей лідерства як наукової категорії США та України. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. Дрогобич, 2024. Вип. 78. Том 1. С. 285-291. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/78-1-40>
17. Свята Біблія: Сучасною мовою. Книга Йова 12:12-13. URL: <https://www.bible.com/uk/bible/204/JOB.12.UMT> (дата звернення:28.10.2025).
18. Нестуля О. О., Нестуля С. І., Кононець Н. В. Основи лідерства : електронний посібник для самостійної роботи магістрів освітньої програми «Педагогіка вищої школи». Полтава : ПУЕТ, 2020. 232 с. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/10004> (дата звернення:28.10.2025).
19. Бех І.Д. Особистість на шляху до духовних цінностей : монографія. Київ – Чернівці : «Букрек», 2018. 320 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/717891/1/Особистість_на_шляху_до_духовних_цінностей.pdf (дата звернення:28.10.2025).